

*Εισήγησις τοῦ κ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ,
πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*

Τὰ ἔτη διαδέχονται ἄλληλα γοργῶς. Ἐξ ὅσων ἐζήσαμεν τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας τὰς μεγάλας, οὐδεὶς θὰ ἐπίστευεν ὅτι παρήλθεν ἤδη μία καὶ ἡμίσεια δωδεκάς ἐτῶν ἀπὸ τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1940. Τὸ Ἕθνος τὸ Ἑλληνικὸν εἶναι πολὺ πλούσιον, εἶναι παντὸς ἄλλου πλουσιώτερον εἰς τοιαύτας ἐξάρσεις, ἔνθα θάνατος καὶ δόξα καταντοῦν λέξεις συνώνυμοι. Ἡ 28^η Ὀκτωβρίου μόνον τὴν ἐποποιίαν τῶν Περσικῶν πολέμων ἔχει παράλληλον εἰς λόγον ἀπέλπιδος δυσαναλογίας δυνάμεων, ἀπεγνωσμένου ὑπὲρ τῶν πάντων ἀγῶνος καὶ νικηφόρου ἐκβάσεως τῆς πολεμικῆς τοῦ Ἕθνους προσπαθείας.

Πέντε ἔτη βραδύτερον, ἐν μέσῳ χαώδους καταστάσεως, ὀρίζοντος ζοφεροῦ καὶ κλονιζομένων ἤδη ἠθικῶν ἀξιῶν — τὸ ἐβλέπομεν φανερὰ ἔκτοτε — ἀπεφασίσθη, ὅπως καθιερωθῇ ὡς δευτέρα ἐθνικὴ ἑορτὴ ἡ 28^η Ὀκτωβρίου. Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἔχοντα τὴν τιμὴν νὰ σᾷς ὁμιλῇ καὶ ταύτην τὴν στιγμὴν, ὅπως ἐκφωνήσῃ τὸν πρῶτον λόγον τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1945. Ἦσαν τότε στιγμαὶ συγκινητικαί, τῶν ὁποίων τὰ ἐπακόλουθα δὲν δύναται τις εὐκόλως νὰ λησμονήσῃ. Τὸ θλιβερὸν πάντως διὰ τὸ Ἕθνος εἶναι τοῦτο, ὅπερ ζῶμεν ταύτην τὴν στιγμὴν: Ἐπηλήθευσαν οἱ φόβοι, ὅτι οἱ ἰσχυροὶ τῆς Γῆς ἔβαινον πρὸς τὴν λήθην τῶν θυσιῶν τῆς Ἑλλάδος. Εὐρίσκω δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον, ὅτι ἡ 28^η Ὀκτωβρίου πρέπει νὰ ἑορτάζεται παρὰ ποτὲ περισσότερον τώρα. Οὐδέποτε τὸ Ἑλληνικὸν Ἕθνος συνεκέντρωσε τὴν παγκόσμιον προσοχὴν καὶ τοὺς περιπαθεῖς ὕμνους, οἵτινες διὰ τῶν ραδιοφῶνων ἐδόνουν ἀδιακόπως τοὺς αἰθέρας. Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 συνεκίνησε καὶ αὕτη σύμπαντα τὸν Κόσμον, ἀλλ' αἱ ἐπίσημοι κυβερνήσεις τῶν τότε Μεγάλων τῆς Γῆς ἦσαν ἐχθρικαί, καμπτόμεναι μόνον κατὰ διαστήματα ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν λαῶν των. Τώρα ὅμως λαοὶ καὶ κυβερνήσεις ἦσαν σύμφωνοι. Οἱ ἡγήτορες τῶν Μεγάλων μᾶς ἔγραφον καὶ μᾶς ἔστελλον τὰ φλογερώτερα μηνύματα καὶ μᾶς ἔδιδον τὰς ἱερωτέρας των ὑποσχέσεις. Ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ κατόπιν ὀνομασθέντος Παραπετάσματος μᾶς ἐβεβαίουν, ὅτι ἡ ἀντίστασίς μας τοὺς ἔσωσεν, ὁ ἀγὼν μας τοὺς ἐνεψύχωσεν, ἡ ἐπιτυχία μας μετέβαλε τὸν ροῦν τῆς Ἱστορίας.

Αἱ ἀπεγνωσμέναι βεβαιώσεις των, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀνταμειφθῇ καὶ θὰ

τύχη δικαιοσύνης μετὰ τὸν πόλεμον, πιθανὸν νὰ ἦσαν τότε εἰλικρινεῖς, ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς ὅρκους τῆς ἀπελπισίας. Ἄν τάχιστα τὰ ἐξέχασαν ὅλα, εἶναι εἰς λόγος ἐπὶ πλεον νὰ ἐφορτάζωμεν ἡμεῖς τὴν 28ην Ὀκτωβρίου. Διότι εἶναι συγχρόνως καὶ ἐφορτὴ ἐπικῆς δόξης καὶ πένθους ἠθικῆς. Εἶναι μία διαμαρτυρία διὰ τὴν ἀθέτησιν ὑποσχέσεων, τὴν κατάπνιξιν τοῦ δικαίου, τὴν παραγνώρισιν τῶν ἱερωτάτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δὴ τοῦ γενναίου φίλου καὶ τοῦ πιστοῦ συμμάχου εἰς ὥρας ἀφαντάστως τραγικάς. Ἡ δυστυχὴς πτωχὴ Ἑλλάς εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς ἐξουθενώσεώς της δὲν ἐζήτησεν ἄλλους λαοὺς νὰ προσεταιρισθῇ ὥς δούλους. Δὲν ἐζήτησεν ἀποικίας. Δὲν ἐζήτησεν οἰκονομικὰς ὑποδουλώσεις τρίτων. Ἐζήτησεν ὅ,τι ἱερώτατον καὶ μικρότατον: Τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὑποδούλων εἰσέτι τέκνων της, τὰ ὅποια φλέγονται ἀπὸ τὸν πόθον νὰ συμμερισθοῦν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀγωνίας τῆς Μητροῦς των, νὰ γευθοῦν μετ' αὐτῆς τὸν πτωχὸν καὶ ξηρὸν, ἀλλὰ γλυκὺν ἐπιούσιον τῆς ἐλευθερίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τὰ γνωρίζομεν ὅλοι. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ μακρογορήσω πρὸς εἰδότας. Ἐν μιᾷ λέξει ἐλησμονήθησαν τὰ πάντα. Ὅ,τι ἄλλοτε ἐξεθειάζετο ὥς θεία ἀρετὴ, ὑβρίζεται καὶ συκοφαντεῖται τώρα. Οἱ ἥρωες ἔγιναν κακοῦργοι καὶ ἀπαγχονίζονται. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας ἔγιναν τώρα « τρομοκράται ». Οἱ ἄμαχοι, ἀκόμη καὶ ἀνήλικοι, ὑφίστανται σκληρὰς κακώσεις, σωματικὰς καὶ ἠθικὰς. Τὸ δὲ πάντων τραγικώτατον, ἐκινήθη ὑπὸ Χριστιανῶν καὶ συμμαχητῶν καὶ τέως ὑμνητῶν μας ὁ βάρβαρος, ὁ ἀχριστιάνιστος, ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τῆς Φυλῆς μας ἐναντίον μας. Ταῦτα ἀποτελοῦν κλονισμόν ἠθικῶν ἀξιών, ὅστις ἐμποιεῖ ἴσως εἰς πάντα ἄλλον τὴν ἀποκαρδίωσιν καὶ τὸ δέος. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν θὰ καμφθῶμεν. Ὑπερήφανοι καὶ γαλήνιοι τὴν ψυχὴν διὰ τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τοὺς ἀνοικεῖους χαρακτηρισμοὺς τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος:

Τοιόσδ' εἰμι οἶον ὁρᾷς· τῆς σῆς γε μὲν οὐκ ἐπιβαίνω.

Ἡ ἠθικὴ εἶναι, εὐτυχῶς, μία κολοσσιαία δύναμις ἐν τῷ κόσμῳ, ἥτις εἰς τὸ τέλος πάντοτε θὰ θριαμβεύσῃ. Δὲν ὑπάρχει παράδειγμα λαῶν, οἵτινες νὰ ἠμφεσβήτησαν μέχρι τέλους ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ νὰ μὴ τὴν ἀπέκτησαν. Πιθανῶς θὰ ἐννοήσουν λίαν συντόμως οἱ τέως σύμμαχοι καὶ ἐπὶ μακρότατον φίλοι τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἀγάπη, συνεργασία καὶ κοινοὶ μέχρι θανάτου ἀγῶνες, ὅταν τὸ ἀπαιτήσῃ ἡ περίστασις, ἐδρεύουν μόνον εἰς τὰς καρδίας τῶν λαῶν, οὐχὶ εἰς τὰς λόγχας καὶ τὸν τρόμον.

Ἴδου ἀκριβῶς ἡ ἀξία καὶ ὁ συμβολισμὸς τῆς 28ης Ὀκτωβρίου. Ἡ Ἑλλάς τῶν 7 ἑκατομμυρίων ἔχασεν εἰς τὸν τιτάνειον ἀγῶνα εἰς ἡρωικοὺς νεκροὺς τοῦ πεδίου τῆς μάχης, εἰς φονευθέντας ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ καὶ εἰς ἀποθανόντας εἰς τὰ πεζοδρομία ἐκ πείνης ἐν ἑκατομμύριον ψυχῶν. Αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν μεγαλύτεραι τῶν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, ὥς γνωστόν, παρ' ὅλην

τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν τῆς. Αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν αὐτῶν παρελαύνουν σήμερον εἰς βωβὴν διαμαρτυρίαν διὰ τὴν χρεωκοπίαν τῶν ἱερωτέρων ἀρχῶν περὶ ἐλευθερίας τῶν λαῶν. Περὶ αὐτῶν ἐπολέμουν καὶ ἐκραύγαζον μέχρι θανάτου ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι, οἱ ὅποιοι τώρα τὰς ἀρνοῦνται. Παριστάμεθα σήμερον μάρτυρες δύο μέτρων καὶ δύο συνειδητέσεων, διότι αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ δὲν ἰσχύουν προκειμένου περὶ τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων.

Οἱ ὀλιγάριθμοι λαοὶ δὲν εἶναι ἀναγκαστικῶς πάντοτε μικρὰ ἔθνη. Ἐνίοτε ἔχουν μεγάλην ψυχὴν, μέγα παρελθὸν καὶ συνεισέφερον τὴν μερίδα τοῦ λέοντος εἰς τὴν κοινὴν περιουσίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν θέλω νὰ ὑπενθυμίσω, τί ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ Ἑλλάς. Ἄς τὸ ἐνθυμηθοῦν ἀφ' ἐαυτῶν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι σήμερον συμβαίνει νὰ εἶναι οἱ κληρονόμοι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, κ. Νικόλαος Τωμαδάκης, θέλει ἐκφωνήσῃ τὸν λόγον τῆς ἡμέρας ἀναπτύσσων ἱστορικὸν θέμα ἐκ τῆς μακραίωνος τοῦ Ἑθνους Ἱστορίας, ὑπὸ τὸν τίτλον : « Τὸ Ὅχι τοῦ 1940 καὶ ἡ Ἑθνικὴ ἀντίστασις ἐν Ἡπείρῳ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ». Παρακαλεῖται, ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸ βῆμα.